

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MUBÂREK el-HUCURÂT SÛRESİ
(BÂZİ TEMEL KAVRAMLARIN AÇILIMLARI)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

elledhîne âmenû: Merhûm üstâd *Zemahşerî* mubârek el-Baqara sûresinin 6. âyet-i kerîmesinde geçen **elledhîne keferû** ifâdesini tefsîr ederken, burada geçmiş zaman kipinin kullanılmış olmasının “*bilinçli bir niyetin ve ısrarlı bir kararlılığın varlığı*”nı gösterdiğini söyler. Kanaatimizce aynı kural **elledhîne âmenû** ifâdesi için de geçerlidir. Dolayısıyla da **elledhîne âmenû** ifâdesi: “*Hakk Dîn’e îmân etmiş ve Hakk Dîn’e îmânlarının gereğince yaşamayı bir hayat tarzı ve ilkesi hâline getirmiş olanlar*” anlamını taşır. Ne var ki bu konuda üstâd *Mustafa İslamoğlu*’nun görüşü farklıdır. Mubârek Nisâ’ sûresinin 136. âyet-i kerîmesine getirdiği tefsîrde şöyle demektedir: “Kur’an’da geçen **elledhîne âmenû** formuyla **mu’minûn** formu, *Taberî*’nin de isâbetle teşhis ettiği gibi birbiriyle aynı vurguyu taşımazlar. **elledhîne âmenû**, îmân iddiâsını isbât etmesi istenenler için, **mu’minûn** ise îmân iddiâsını isbât edenler için kullanılır. İlki muhatabın kendisini nasıl tanımladığına, ikincisi Hatib’in muhatabı nasıl tanımladığına delâlet eder. 2 el-Bakara 62 ve bu âyet (4 en-Nisâ’ 136), işte bu fark nedeniyle, daha sonra sayılan îmân ilkelerine îmân etmeye çağırıldıkları hâlde daha sözün başında ‘îmân eden kimseler’ formuyla söze girer. Şu durumda genellikle bir emir ve yasak öncesi gelen ‘Siz ey îmân edenler!’ ibârelerini ‘Siz ey îmân iddiâsında bulunanlar! İddiânızı isbât etmek istiyorsanız...yapın/yapmayın’ şeklinde anlamak yanlış olmayacaktır. Âyet, eksik inananlara ‘Tam inanın!’, inanıp da güvenmeyenlere ‘güvenin’, delilsiz inananlara ‘Delilli inanın!’, taklîdî îmân taşıyanlara ‘Tahkîkî îmân taşıyın!’, gevşek inananlara ‘Sağlam inanın!’, geçmiş ve bugünlerini îmânla geçirenlere ‘Îmânınızda sebât gösterin!’ mesajını verir.”

RASÛL, Âlemlerin Rabbi ALLAH, celle şânuhu, tarafından insanlara gönderilmiş olan ve O’nun, azze ve celle, âyetlerini, yani ilâhî mesaj ve işâretlerini yine ilâhî bir plan ve programa bağlı olarak, ama öncelikle ve özellikle yumuşaklık, nezâket içinde ve acele etmeden yerine ulaştıran “*elçi*” demektir. Bu gönderme işine **irsâl**, **rasûl**lerin görevlerine de **risâlet** denir. Ancak **nebi**’ler yalnızca insanlardan seçilirken, **rasûl**ler hem insanlar, hem de diğer yaratılmışlar arasından da seçilmiş olabilirler: mubârek Kur’an’da bazı meleklerden de **rasûl** olarak bahsedilmektedir. Ayrıca “*aşılavıcı, yâni, bitkilerin üremesine yardımcı olan ve hayat veren yağmurları taşıyan rüzgârlar*” ama “*ateşten bir alev ve (boğucu) bir duman*” ve “*çakıl/taş savuran sert rüzgâr*” gibi azâblar da Âlemlerin Rabbi olan ALLAH, celle şânuhu, tarafından **irsâl** edilmekte, yani bir tür elçilik görevi yerine getirmek üzere gönderilmektedir!

Ülkemizde hem **nebi**’ hem de **rasûl** karşılığı olarak kullanılan ve neredeyse meâllerin tamamında da iki kavram arasındaki ince ayırım gözetilmeksizin yer verilen **peygamber** kelimesi ise Farsça **peyamber**den bozmadır (**peyam**: haber; **ber**: getiren).

NEBÎ, “*bilinmesi mutlaka gereken, çok önemli, kaynağı itibâriyle kesinlikle doğru bir haber ya da bilgi olan nebe*’yi getiren kimse” demektir. “*Bilinmesi mutlaka gereken, çok önemli, kaynağı itibâriyle kesinlikle doğru*” olan en önemli “*haber ya da bilgi*” **vahy** olduğuna göre, Âlemlerin Rabbi ALLAH’ın, celle şânuhu, İlâhî Hikmet gereği seçip, kendilerine vahyettiklerini insanlara haber vermek ve onları bu doğrultuda bilgilendirmekle görevli

kıldığı kimselere mübârek Kur’ân’da **nebi’** denmiştir. **Nebi’**lerin görevlerine **nübüvvet** denir. Her **nebi’** Âlemlerin Rabbi ALLAH, celle şânuhu, katından yegâne Hakk *Dîn olan İslâm’i*, anlatıp, akıl ve vicdân sâhibi insanları o yola dâvet etmiştir. Hiçbir **nebi’** diğerini yalanlamamış; bir sonra gelen, bir öncekini doğrulamış, hatta kimi zaman haber vermiştir. Rasûlullâh (ASVS), **hâtemu’l-enbiyâ’**, yâni **nebi’**lerin mührü, sonuncusudur. Dolayısıyla kanaatimize göre her **nebi’** bir **rasûl**dür; ama her **rasûl** bir **nebi’** değildir!

TAQWÂ/TAKVA: *taqwa* kavramı **we-qa-ye** kökünden gelir ve “insanın bir şeyi ama öncelikle ve özellikle de kendisini, ona çok büyük zarar verebilecek olan herşeyden büyük bir titizlikle koruması” anlamını taşır. Mübârek Kur’ân’daki kullanımıyla: “Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’ın mübârek Kur’ân’da bildirdiği bütün emir, kural, ölçü ve yasakların insanı, yaratılış amacı doğrultusunda yaşamasına zarar verebilecek her türlü tehlikeden korumak için koyduğunu idrâk edip Âlemlerin Rabbi olan ALLAH karşısında bir sorumluluk bilinci oluşturarak O’nun bildirdiği bütün emir, kural, ölçü ve yasaklara sadâkatle ve kesinlikle uyma gayreti içinde bu sorumluluk bilincini taşımanın gereklerini yerine getirmeye büyük bir titizlikle azmetmek” anlamını kazanmıştır. Dolayısıyla da **muttaqî/muttaki** “Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’ın mübârek Kur’ân’da bildirdiği bütün emir, kural, ölçü ve yasakların insanı yaratılış amacına zarar verebilecek her türlü tehlikeden korumak için koyduğunu idrâk edip Âlemlerin Rabbi olan ALLAH karşısında bir sorumluluk bilinci oluşturarak O’nun bildirdiği bütün emir, kural, ölçü ve yasaklara sadâkatle ve kesinlikle uyma gayreti içinde bu sorumluluk bilincini taşımanın gereklerini yerine getirmeye büyük bir titizlikle azmetmiş olan kişi”dir.

QAWL/KAVL: Söze döküp dile getirilen düşünce ve inançlar.

AMEL: Kasıtlı olarak, bilerek-isteyerek yapıp-edilen herşey. **Fîl** gayri ihtiyârî olarak yapıp edilenleri de kapsar. Ama bir **fîl**in **amele** dönüşebilmesi için irâdenin kullanılmış olması şarttır! Bu yüzdendir ki **sâlih fîl** olmaz; ancak **sâlih amel** olur!

SÂLİH AMEL: Hakk Dîn’e îmânın gereği olan ve bu doğrultuda kasıtlı olarak, bilerek-isteyerek yapılan geliştirici ve islâh edici işler. **Sâlih Amel** ve **Îmân** mübârek Kur’ân’da muntazaman bir arada kullanılan, **Birbirini Tamamlayıcı/Bütünleyici Kavramların** en önemlisidir! Îmân, ondan kaynaklanan ve beslenen şuurlu bir eyleme dönüşmek zorundadır!

2. Âyet-i kerîmenin sonunda yer alan ve “**boşa gitmek**” şeklinde meâllendirmeye çalıştığımız **tehbetu** ifâdesi **habtun** kelimesinden gelmektedir ki “Öncelikle ve özellikle sağlıksız ve/veya yanlış beslenme yüzünden bir hayvanın midesinde ve bağırsaklarında meydana gelip onu şişiren ve kimizaman çatlayarak ölmesine yol açan mide ya da bağırsak gazi” anlamını taşır. Yâni, hayvanın karnı şiş olduğundan, görünüşte besili olduğu izlenimini/yanılgısını uyandırmaktadır. Oysa bu izlenime/yanılgıya yol açan, bir süre sonra o hayvanın çatlayıp ölmesine yol açabilecek olan gazdır; bir başka deyişle, aslında hayvanın, deyim yerindeyse, “içi boş”tur! Rasûlullâh’a (ASVS), dolayısıyla da sahîh hadîslerine ve sünnetine karşı sergilenen her türlü saygısızca tavır, kişinin hayatında yaptığı bütün amellerin, birer artı değermiş gibi görünmelerine rağmen, “mide ya da bağırsak gazi” derecesine indirgenip boşa gitmelerine yol açacaktır.

İMTİHAN: “zahmet veren güç ve sıkıntılı bir durum” anlamını taşıyan **mihnet** kökünden gelir ve “zahmet veren güç ve sıkıntılı bir durumdan ya da süreçten geçirmek sûretiyle sınanmak” demektir. Mübârek Kur’ân’da yalnızca iki yerde geçer: burada (49 *el-Hucurât* 3) ve mübârek *el-Mumtehane* sûresinin 10. âyet-i kerîmesinde:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مَهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ

اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ

لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ

إِذَا اتَّيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْئَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ أَنْفَقُوا

ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Siz ey Hakk Dîn'e îmân etmiş ve Hakk Dîn'e îmânlarının gereğince yaşamayı bir hayat tarzı ve ilkesi hâline getirmiş olanlar! Geldiği zaman size o mü'mineler muhâcireler/hicret eden kadınlar olarak artık **imtihan edin/zahmet veren güç ve sıkıntılı bir durumdan ya da süreçten geçirmek sûretiyle sınavın** onları! ALLAH bilir imânı hakkında onların! Artık eğer bilerseniz onları mü'mineler, artık asla geri döndürmeyin onları kuffâra/Hakk ve Hakikat'i bildikleri hâlde onu, üzerini örtmek sûretiyle hem kendilerinden hem de başkalarından gizlemekte ve böylece Hakk ve Hakikat'in inkârına yol açmakta inatla ısrar edenlere! Asla değil onlar helâl değil onlara ve/andolsun ki, asla onların erkekleri de helâl değil onlara! Ve/Andolsun, verin o erkeklere ne varsa infak ettikleri/bu bağlamda: nafaka olarak verdikleri o kadınlara! Ve/Andolsun, asla yok günah üzerinize nikâhlanmakta o kadınları verdiğiniz zaman onlara ücretlerini onların/bu bağlamda: mehirlerini! Ve/Andolsun ki, asla yapışmayın bırakmamak üzere koruma altında tutuşa/bu bağlamda: evlilik bağına kâfir kadınları ve suâl edin/bu bağlamda: isteyin ne varsa infâk ettiğinizi/bu bağlamda: nafaka olarak verdiklerinizi ve/andolsun bırakın suâl etsinler/bu bağlamda: istesinler ne varsa infâk ettiklerini/bu bağlamda: nafaka olarak verdiklerini! İşte bunlar hükmüdür ALLAH'ın ki, hükmeder aranızda! Ve/Andolsun ki, ALLAH alîmdir - herşeyi özüne nüfuz ederek, nitelik olarak derinliğine, nicelik olarak tüm ayrıntı ve cüzleriyle ve bunun için zaman, mekân ve âlete muhtâc olmaksızın bilir, hakîmdir - doğru ile yanlışın hükmünü mutlak bir hikmetle koyar! (60 el-Mumtehane10)

QALB/KALB: “evirip çevirme”/“evrilip çevrilme” ve/veya “dönüştürüp döndürme”/“dönüştürüp döndürülme” anlamlarını taşıyan **qa-le-be** kökünden gelir. Mubârek Kur'ân'da qalb/kalbin aslı işlevi önce “akletmek” sonra da o akılla “fikhetmek” yâni, “hazırda, elde olan bir bilgi aracılığıyla hazırda olmayan, görünmeyen bir bilgiye ulaşmak” dolayısıyla da “bir şeyi, delil ve illeti ile birlikte, ibret ve öğüt almaya ve daha faziletli olanı yapmaya götürecek şekilde kavrayabilmek” olarak tanımlanır:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا

فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

22 el-Hacc 46 Yoksa artık hiç gezip dolaşmıyorlar mı arzda/yeryüzünde? Artık olsun onlara evrilip çevrilip-dönüşüp Hakk ve Hakikat'e de, bâtila da dönebilecek kâbiliyette tasarlanıp yaratılmış olan "akıl ve mâneviyyât merkezi" kalbler akledilen onunla ya da kulaklar işitilen onunla! Artık şu kesin bir gerçek ki o, asla değil kör olan, o açık ve derin bir kavrayışa yol açan bir bakışla derin bir kavrayış meydâna getirmek üzere Hakk ve Hakikat'i apaçık görebilme kâbiliyetiyle tasarlanıp yaratılmış olan gözler; kör olan o evrilip çevrilip-dönüşüp Hakk ve Hakikat'e de, bâtila da dönebilecek kâbiliyette tasarlanıp yaratılmış olan "akıl ve mâneviyyât merkezi" kalbler göğüslerin içindeki!

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا

يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ

بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

7 el-A'râf 179 Ve/Andolsun ki, kesinlikle gerçekten de, yaratıp ortaya çıkarttık Cehennem için çok sayıda cinnlerden ve insten... Onlara evrilip çevrilip-dönüşüp Hakk ve Hakikat'e de, bâtila da dönebilecek kâbiliyette tasarlanıp yaratılmış olan "akıl ve mâneviyyât merkezi" kalbler vardır - asla fihketmezler/bu bağlamda: Hakk ve Hakikat'i delil ve illeti ile birlikte, ibret ve öğüt almaya ve daha faziletli olanı yapmaya götürecek şekilde kavramazlar onunla ve onlara gözler vardır - asla açık ve derin bir kavrayışa yol açan bir bakışla bakarak apaçık görmezler onunla ve onlara kulaklar vardır - işitmezler onunla! İşte bunlar hayvanlar gibidir! Ne var ki, onlar daha da sapkın/yâni: Hakk ve Hakikat'i kavrayabilecek bütün donanıma sahip oldukları hâlde, Hakk ve Hakikat'i kavrayabilecek hiçbir donanıma sahip olmayan hayvanlar gibi davrandıkları için onlardan da beter bir hâldeler! İşte bunlar o gâfillerdir/bu bağlamda: düşünce ve ihtiyat, tedbir azlığı yüzünden hayâtî önem taşıyan konularda dikkati tamamen elden bırakmış olanlardır!

Buradan hareketle **qalb/kalb**in Kur'ânî tanımını "evrilip çevrilip-dönüşüp Hakk ve Hakikat'e de, bâtila da dönebilecek kâbiliyette tasarlanıp yaratılmış olan akıl ve mâneviyyât merkezi" olarak yapmakta yarar vardır.

MAGFİRET: Bu kavram *el-ğafru* kelimesinden gelir ki o da “*Bir nesnenin, kendisini kirden (ve/veya zarar verici herhangi bir dış etkiden) koruyacak bir şeyle kaplanması ya da ona böyle bir şey giydirilmesi*” demektir. Başı çepeçevre sarıp ona zarar verebilecek etkilerden koruyan başlıklara *miğfer* denmesi de bundandır.

Ğufrânun ve **mağfiretun** kelimeleri Âlemlerin Rabbi ALLAH, celle şânuhu, bağlamında kullanıldığında

“*Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’ın, azze ve celle, bir kulu, (onu rahmetiyle/merhametiyle âdetâ çepeçevre kuşatarak) kendisine azâbın dokunmasından koruması*” anlamına gelir. Dolayısıyla *istiğfâr* kulun bu niyâzda bulunmasıdır. Gündelik hayatımızda sıkça kullandığımız “*Estağfirullâh*” ifâdesi, aslında “*Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’ın, celle şânuhu, bana mağfiret etmesini dilerim*” demektir - genellikle kişinin kibre, yani kendini büyük görme/büyükleme günâhına düşmekten korktuğu zaman kullandığı/başvurduğu bir ifâdedir. Hakk Dîn’in temel ilkelerinden biri olan “*Söz ve Eylem Örtüşmesi*” **mağfiret** konusunda da geçerlidir. Merhûm üstâd *Râğib el-İsfahânî*’nin aktardığı üzere: “*Füiller olmadan yalnızca mağfiret dilenme, yalanı çok söyleyenlerin işidir*”!

ECR: Karşılık olarak elde edilmiş kazanç. Gündelik hayatımızda sıkça kullandığımız **ücret** kelimesi de aynı kökten gelip aynı anlamı taşımaktadır.

‘AQL/AKIL: Bu kelime temelde “*(Bir nesneyi) yakalamak veya bırakmamak üzere tutmak, alıkoymak, korumak veya ona yapışmak ve/veya bunları istemek ya da bunlara yönelmek*” anlamına gelir. Çölde yaşayan Arablar için hayâtî önem ve dolayısıyla çok büyük bir değer taşıyan devenin kaçmaması için ön baldırıyla kolunu katlayıp bunları kolunun ortasından bağlamak için kullanılan köstek bağına da **‘iqâl** denir. Mubârek Kur’ân’da **‘aql** isim olarak geçmez, yalnızca fonksiyonlarıyla, yâni düşünme eyleminin çeşitli tür ve boyutlarından söz edilir. İşte bunlardan belli başlıları:

te‘aqqul: En genel anlamda “*akletmek, akli kullanmak*”;

tefekkün: Delillerden/kesin verilerden yola çıkarak düşünmek;

tedebbür: Sonu/sonucu gözönüne alarak düşünmek; dolayısıyla tedbîr almak;

tezekkür: Zihinde her an diri tutarak hatırlamak ve/veya dersler çıkartmak amacıyla düşünmek;

tefaqquh: Hazırda, elde olan bir bilgi aracılığıyla hazırda olmayan, görünmeyen bir bilgiye ulaşmak” dolayısıyla da bir şeyi, delil ve illeti ile birlikte, ibret ve öğüt almaya ve daha faziletli olanı yapmaya götürecektir şekilde kavrayabilmek.

SABR: Genelde “*darlık içinde tutmak*” ama özelden ise “*Bir şeyi sınırları belli bir alanın içinde tutmak*” anlamını taşıyan **sa-be-râ** kökünden gelir. Ülkemizde, çok tehlikeli sonuçlar doğuran büyük bir anlam kaymasına uğramış olan çok önemli bir Kur’ânî kavramdır! Türkçemizde **sabr** denince, **tahammül** kastedilir ve anlaşılır hâle gelmiştir. Hâlbuki, **tahammül** “(bir yükü) taşımak” anlamına gelen **ha-me-le** köküne sahiptir! Gündelik hayatımızda sıkça kullandığımız **hâmile**, **hamal** gibi kelimeler de aynı kökten gelmektedir. Bir yükü taşımak lafzî ve de mecâzî olarak “*katlanma*”yı içerir. Oysa **sabr** kavramı bir “*katlanma*”yı, yâni **pasif** bir hâli değil, mubârek Kur’ân’ın ona kazandırdığı anlam boyutuyla “*şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn’e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşunu bozmama*”yı, yâni **aktif** bir tutumu ifâde eder! **Tahammül sabrın** yalnızca bir unusurudur. Bu yüzden ALLAH, celle şânuhu, tahammül edenlerle değil, sabredenlerle, yâni “*şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn’e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşunu bozmayanlar*”la birlikte dir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

2 el-Baqara 153 SİZ EY Hakk Dîn'e îmân etmiş ve Hakk Dîn'e îmânlarının gereğince yaşamayı bir hayat tarzı ve ilkesi hâline getirmiş olanlar! Destek verici bir yardım dileyin sabr ile/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı sergileyip, duruşu bozmadan ve/andolsun ki, salât/ALLAH'ın kulu olma şuurunu korumanın ve geliştirmenin ALLAH tarafından belirlenmiş yöntemi ve Hak Dîn'in direği olan namaz ile. Şu kesin bir gerçek ki, ALLAH birliktedir o sabredenlerle/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozmayanlarla.

وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

2 el-Baqara 249 (...) Ve/Andolsun ki, ALLAH birliktedir sabredenlerle/şartlar ne olursa olsun Hak Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozmayanlarla!

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

8 el-Enfâl 46 Ve/Andolsun, itaat edin ALLAH'a ve Rasûlüne! Ve/Andolsun, asla farklı düşünce ve kavrayışlarınızı birbirinizden sökü� çıkarararcasına şiddetle çekişmeyin! Böylece korkaklığın yol açtığı zâfiyete düşersiniz ve/andolsun ki, sizi dehşet içinde bırakarak çekip gider üstünlüğünüz! Ve sabredin/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşunuzu bozmayın! Şu kesin bir gerçek ki, ALLAH, birliktedir o sabredenlerle/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozmayanlarla.

أَلَنْ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ
وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

8 el-Enfâl 66 Şimdi hafifletti ALLAH sizden ve/andolsun ki, biliyor olduğunu içinizde bir zaafin/zayıflığın! Artık eğer olursa sizden yüz sabreden/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozmayan, gâlib gelirler ikiyüze ve/andolsun, sizden eğer olursa sizden bin sabreden/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozmayan, gâlib gelirler ikibine izniyle ALLAH'ın. Ve/Andolsun ki, ALLAH, birliktedir o sabredenlerle/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozmayanlarla!

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

16 en-Nahl 127 Ve sabret/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşlarını bozma ve/andolsun ki, sabrın/şartlar ne olursa olsun Hakk Dîn'e îmânın gereği olan tavrı gösterip, duruşunu bozmama gücününe sahip olman illâ/ancak ALLAH ilemdir! Ve/Andolsun, asla mahzûn olma/rûhunda üzüntü ve kederden kaynaklanan bir katılaşma meydana gelmesin tavırları üzerine onların ve/andolsun, asla olma içinde iç sıkıntısı veren bir daralmanın, ne varsa tuzak olarak kurduklarından!

FISK: Hakk Dîn'in emir, kural ve ölçülerini kabûl edildiği söylenmesine rağmen, bunların bir kısmını ya da tamamını hayata geçirmek ihmâl ve/veya gözardı edildiği için yoldan çıkıp çok yalan söylemeye, Hakk Dîn'in günah olarak bildirdiklerini açıktan işlemeye ve ALLAH'tan hiç utanmamaya yol açan sapkınlık.

FÂSİK: Hakk Dîn'in emir, kural ve ölçülerini kabûl ettiğini söylediği hâlde bunların bir kısmını ya da tamamını hayatına geçirmeyi ihmâl ve/veya gözardı ettiği için yoldan çıkıp çok yalan söyleyen, Hakk Dîn'in günah olarak bildirdiklerini açıktan işleyen ve ALLAH'tan hiç utanmayan kişi.

NEBE': “Kendisiyle bir bilginin, ya da zann-ı gâlibin (yani, haklı çıkararak üstün gelen varsayım yoluyla elde edilen bilginin) elde edildiği, büyük bir faydası olan haber”e denir. Bu üç hususu içermedikçe, habere **nebe'** denmez. **Nebe'**'nin yalandan ârî olması gerekir [*Râğıb el-İsfahânî*]. Üstâd *Ebû Hilâl el-Askerî*'ye göre, **nebe'** ancak “kendisine haber verilenin bilmediği bir konuda” olur (Besbelli ki bu yüzden Âlemlerin Rabbi olan ALLAH, celle şânuhu, **habîr**dir! - MEN).

QAWM/KAVİM: Toplum ve/veya topluluk.

CEHÂLET: 1. Hakk ve Hakikat bilgisinden yoksun olma hâli; 2. Hakk ve Hakikat'in aslında Hakk ve Hakikat olmadığına îmân etmek; 3. Hakk ve Hakikat'in gereği olan bir şeyi kendilerince farklı yapmayı doğru bulmak anlam boyutlarını taşır.

NEDÂMET: Artık düzeltilmesi, geri döndürülmesi imkânsız olan bu durumdan dolayı kedere düşüp, pişmanlık duymak. **NÂDİMLER:** Artık düzeltilmesi, geri döndürülmesi imkânsız olan bu durumdan dolayı kedere düşüp, pişmanlık duyanlar.

KÜFR: Hakk ve Hakikat bilindiği hâlde, onu, üzerini örtmek sûretiyle gizleyerek, Hakk ve Hakikat'in inkârına yol açma gayreti. Arabca "birşeyin üzerini örtterek onu kapatmak, görünmez hâle getirmek" anlamını taşıyan *ke-fe-ra* fiilinden gelir. Ancak mübarek *el-Hadîd* sûresinin 20. âyet-i kerîmesinde "ekini eken" anlamında geçer, zira, "ekini eken" tohumu toprağın içine koyup üzerini örtmektedir.

إِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌّ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ
كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتْرِيهَ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

57 el-Hadîd 20 Bilin olduğunu o dünya hayatının ancak, ağız sulandırıp salya akıtan bir oyundan ve insanın dikkatini, onu ilgilendirip endişelendirmesi gereken asıl mes'elelerden uzaklaştırarak başka yöne çeviren bir tür eğlence ve bir ziynet ve aranızda tefâhur ve malları çoğaltma tutkusu ve evlâdı! Misâli gibi yağmurun: ekini ekenlerde sevinç verici bir hayranlık uyandırır bitkileri/otları! Sonra kurur; artık görürsün sarardığını onun. Sonra olur unufak. Ve/Andolsun ki, âhirette bir azâb var şiddetli ve/andolsun ki, bir mağfîret ALLAH'tan ve/andolsun ki, bir rıdvân! Ve/Andolsun, dünya hayatı, illâ/ancak bir gurûr metâi'!

Dünya hayatının yalnızca, ağız sulandırıp salya akıtan bir oyundan ve insanın dikkatini, onu ilgilendirip endişelendirmesi gereken asıl mes'elelerden uzaklaştırarak başka yöne çeviren bir tür eğlenceden ve ilgi çekmeye yarayan bir süslenişten ve aranızda mal ve makam gibi insanın maddî varlığıyla ilgili şeylerle övünme yarışına girmekten ve kişinin sahibi olduğunu zannettiği servet kapsamına giren herşeyiyle, kız ve/veya erkek çocuklarını, dolayısıyla da ailesinin, yalnızca sayıca da olsa, gücünü çoğaltma tutkusundan ibâret olduğunu bilin! Tıpkı yağmurun yeşerttiği bitkilerle ekini ekenlerde sevinç verici bir hayranlık uyandırması gibi, dünyâ hayatının ortaya çıkartıp sundukları da, Hak ve Hakikati bildikleri hâlde onu, üzerini örtmek sûretiyle hem kendilerinden, hem de başkalarından gizlemekte ve böylece Hak ve Hakikat'in inkârına yol açmakta inatla ısrar eden kâfirlerde sevinç verici bir hayranlık uyandırır! Sonra, zamanı gelince o bitkiler kurur artık onların sarardığını görürsün; dünyâ hayatının ortaya çıkartıp sundukları da heyecan verici câzibelerini tamamen kaybederek kupkuru hâle gelirler. Sonra işin aslının ne olduğunu ortaya çıkartacak şekilde herşey unufak olur. Andolsun ki, âhirette şiddetli bir azâb var ve andolsun, bir de ALLAH tarafından rahmetiyle sarmalanıp azâba uğramaktan bir korunuş ve İlâhî Hoşnutluğun, memnûniyet ve onayın ifâdesi var! Andolsun ki, dünya hayatı, ancak kullanımından belli bir süre için faydalanılan ve zevk alınan unsurlardan meydâna gelmiş bir aldaniştir!

KÂFİR: Hakk ve Hakikat’i bildiği hâlde onu, üzerini örtmek sûretiyle hem başkalarından hem de kendinden gizleyen, böylece Hakk ve Hakikat’in inkârına yol açan kişi.

Mubârek Kur’ân’da sıkça geçen *elledhîne keferû* ifâdesinde *el-kâfirûn* teriminden farklı olarak, geçmiş zaman kipinin kullanılması, bilinçli bir niyetin ve ısrarlı bir kararlılığın varlığını gösterir - yâni, “**küfrü/Hakk ve Hakikat’i bildikleri hâlde onu, üzerini örtmek sûretiyle hem kendilerinden hem de başkalarından gizlemeyi benimsemiş ve bir hayat tarzı hâline getirmiş olanlar**” şeklinde meâllendirilmesi daha doğrudur.

RÜŞD: Hakk Dîn’in ölçü, değer, emir, yasak ve kurallarının bildirip belirlediği doğru yönü izlemek.

RÂŞİDLER: Hakk Dîn’in ölçü, değer, emir, yasak ve kurallarının bildirip belirlediği doğru yönü izleyenler.

FAZL: Ona dair herhangi bir talep olmaksızın ve özel bir çaba gösterilip hakk edilmeyi gerektirmeksizin fazladan bahşedilen üstün kılıcı artı değer.

TÂ’İFE: Aynı temel ilkeler etrafında birleşip hareket eden ama bazı ayrıntılarda farklı yaklaşımlara sahip olan kişiler ve/veya topluluk. Gündelik hayatımızda kullandığımız *tayfa* kelimesi de buradan gelmektedir. *Tavaf* kavramı da aynı anlam kökünü paylaşır.

İSLÂH ETMEK: Herhangi bir sebepten dolayı bozulmuş olan bir şeyi düzeltmek ve bununla da kalmayıp onu geliştirerek daha iyi bir duruma getirmek.

‘ADL/ADÂLET: Kısaca “*bir şeyi bulunması gereken, ait olduğu yere, doğru zamanda koyarak düzeni sağlamak, dengeyi kurmak*” olarak tanımlanır.

QİST: Mubârek Kur’ân’ın “*önemi ayrıntısında yatan*” kavramlarındanıdır. “*Dengeli olarak paylaşmak*” genel anlamını taşır. Bu bağlamda ‘adl/adâlet kavramına çok yakındır. Ancak, ‘adl/adâlet, özellikle ve öncelikle de Âlemlerin Rabbi ve Adâleti Mutlak olan ALLAH’ın, celle şânuhu, uyguladığı ‘adlin/adâletin, kimi zaman mü’min bir müslüman tarafından bile ‘adl/adâlet olarak algılanması pek zor olabilir! Hem de Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’ın, celle şânuhu, “*Adil-i Mutlak*” olduğundan asla şübhe etmediği, bilakis buna bütün kalbiyle îmân ettiği hâlde! Bunun sebebi Âlemlerin Rabbi ve Adâleti Mutlak olan ALLAH’ın, celle şânuhu, uyguladığı ‘adlin/adâletin, İlâhî Hikmet yâni, bizim kavrayışımızın tamamen üstünde-ötesinde olmasıdır. Mubârek *el-Kehf* sûresinin 65-82. âyet-i kerîmeleri arasında, büyük İslâm Peygamberi Hz. Mûsâ (AS) efendimiz ile ALLAH’ımızın, celle şânuhu, “*indinizden/katımızdan bir rahmet verdiğimiz ve hep yanımızda bulunan bir ilimle ilimlendirdiğimiz/bilgilendirdiğimiz bir kul*” olarak tanımladığı zâtın arasında geçen ve Hz. Mûsâ (AS) efendimizi hayretler içinde bırakan “*‘adl/adâlet uygulamaları*” tam da bunu anlatır: “*Seni olumsuz tepkiler vermeye sürüklemiş olan bu kararlarım/hükümlerim bir rahmet Rabbinden ve/andolsun ki, bunu kendi emrimden/kural ve yasa koyma yetkimden dolayı yapmadım!*”.

Ancak insanlar “*herkes tarafından açıkça görülebilir, adâlet olarak algılanıp teşhis edilebilir*” bir ‘adl/adâlet sergilemek zorundadırlar ki, bunun da adı *qıst*tır. Tartı âletinin de *qıst* ya da *qıstâs* olarak tanımlanmasının sebebi de budur! Nitekim çarşı-pazar esnâfımızın kadîm geleneğinde, tartıya gelen bir ürünü bir müşteriye sattıklarında,

iki kefedenden meydana gelen geleneksel tartıyı havaya doğru kaldırmaları da, bundandır: herkes âdil bit ticâret yaptıklarını apaçık görebilmeli ve buna şahit olmalıdır!

Mubârek *el-Hucurât* sûresinin 9. âyet-i kerîmesinde ALLAH'ımız, celle şânuhu, adâletli olanları değil, **muqsit**leri yâni, adâleti “*herkes tarafından açıkça görülebilir, adâlet olarak algılanıp teşhis edilebilir*” bir şekilde uygulayanları sevdiğini bildirmesi mutlaka üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur!

Burada **qıst** kavramının kullanılmış olması, toplumları/toplulukları yöneten kimselerin/kesimlerin, “*Ben/Biz aslında adâletli davranıyorum/davranıyoruz ama siz bunu bir türlü anlayamıyorsunuz, çünkü çapınız buna yetmiyor ya da aptalsınız!*” iddiasıyla zulümde bulunmalarını engellemektedir!

ZULM: ‘*adl/adâlet* kavramının *mefhûm-u muhâlifî* yâni tam zıddıdır: kısaca “*bir şeyi bulunması gereken, ait olduğu yerden alıp, bulunması gereken, ait olduğu yere koymayarak, ve/veya bunu doğru zamanda yapmayarak düzeni, dengeyi bozmak*” olarak tanımlanır. Ama asıl üzerinde durulması gereken husus zulm kavramının kök olarak “*ışığın yokluğu*” yâni, “*karanlık*” anlamına sahip olmasıdır! Mubârek Kur’ân’da, çoğul olarak kullanıldığında karanlığın yoğunluğuna işâret eder. Nitekim mubârek *el-Mâ’ide* sûresinin 16., mubârek *İbrâhîm* sûresinin 1., mubârek *el-Ahzâb* sûresinin 43., mubârek *el-Hadîd* sûresinin 9. ve mubârek *et-Talâq* sûresinin 11. âyet-i kerîmelerinde, mubârek Kur’ân’ın insanları câhiliyye karanlığının derinliklerinden (*zulumât*) Hakk ve Hakikat’in kaynağından yansıyan ışığa/aydınlığa (*nûr*) çıkarttığı bildirilmektedir. Dolayısıyla, insanları Hakk ve Hakikat’in kaynağından yansıyan ışık/aydınlık olan mubârek Kur’ân’ın hükümlerine/şer’îate dayanan ve ondan beslenen bir hukuktan mahrûm bırakmak, adaletsizliğin yâni zulmün ta kendisidir! Bunu yapanlar ise

ZÂLİMLER yâni, “*adâletsizlik yaparak insanlara her türlü baskıda ve eziyette bulunan dolayısıyla da câhiliyye karanlığının yaygınlaşmasına yol açanlar*”dır.

ZANN: Bir belirtiden hareket edilerek ulaşılan bilgi ve/veya varsayım

TECESSÛS: Kök anlamı “*bir hastalığın varlığını teşhis edebilmek için dikkatle yoklamak*” demektir. Böylece “*gizli olan bir şeyi/hastalığı ortaya çıkartmak için kullanılan bir yöntem başvurmamak*” bağlamında, “*bir kimsenin gizlediği bir şeyi ve/veya gizli yönlerini ortaya çıkartmak için yapılan her türlü hassas faaliyet*” anlamını kazanmıştır. Nitekim gündelik hayatımızda hâlâ kullandığımız *câsus* kelimesi aynı kökten gelmektedir.

ĞAYB: Kök anlamı “*gözün göremediği, gözden gizlenmiş olan*” demektir. Gündelik hayatımızda hâlâ kullandığımız *kayıp* kelimesi buradan gelmektedir. Mubârek Kur’ân’daki kullanımıyla “*insanın kavrayış ve bilgi sahibi olma imkânlarıyla elde edilmesi imkânsız olan ve onları aşan Hakikatlerin varlığı*” anlamını kazanmıştır. Dolayısıyla da **ĞİYBET** “*bir kimsenin, mutlaka dile getirilmesi gerekmeyen bir ayıbını, o orada yokken/gözle görülmez iken/gyâybinda başkalarına anlatmak*” demektir.

TEVBE: Arabcada “*dönüş, tekrar yöneliş*” ifâde eden kavramların belki de en önemlisidir: özür dileme yollarının en gelişmiş, varacağı en son noktadır! Çünkü özür dileme şu üç yolla gerçekleşir:

1. Özür dileyen ya: ‘*Ben yapmadım!*’ der.
2. Ya: ‘*Şundan dolayı yaptım*’ der.
3. Ya da: ‘*Yaptım ama hata ettim ve artık onu bıraktım*’ der.

Bunların bir dördüncüsü yoktur. İşte bu sonuncusu **tevbe**dir.

Şer’î dilde ise, **tevbe** şu anlama gelir:

1. Çirkin ya da fena oluşundan dolayı günah işlemeyi bırakmak.
2. Daha önce işlenmiş olan günahlara pişmanlık duymak.
3. Bir daha tekrar etmeyeceğine azmetmek.
4. Ve mümkün olduğu kadar onları başka amellerle telafi etmeye çalışmak.

Bu dördü ne zaman bir araya toplanırsa, **tevbenin** şartları tamamlanmış olur.

Dolayısıyla **tevbe** etmek: “*ciddî bir özeleştiride bulunup, günah işlemeyi en övgüye lâyık yolla terketmek konusunda kesin bir kararlılık ve gayret ortaya koyarak ALLAH’a yönelmek*” olarak anlaşılmalıdır.

ALLAH’ımızın, celle şânuhu, **tevvâb** olması ise: “*ciddî bir özeleştiride bulunup, günah işlemeyi en övgüye lâyık yolla terketmek konusunda kesin bir kararlılık ve gayret ortaya koyarak O’na yönelen kullarının bu davranışını yâni, tevbesini her zaman kabûl etmek sûretiyle onlara yeniden rahmetiyle dönmesi-yönelmesi*” anlamına gelir.

Ayrıca Rabbimiz’in bize merhametiyle yönelişi mubârek *el-Baqara* sûresinin 37., 54. ve 187. âyet-i kerîmeleriyle mubârek *TâHâ* sûresinin 122. ve mubârek *el-Muzzemmil* sûresinin 20. âyet-i kerîmelerinde yine **tevbe** kelimesiyle ifâde edilmektedir.

HALQ: Kök anlamı “*doğru bir biçimde ölçümlemek*” demek olup, burada hareketle “*belli bir amaç için tasarlayıp yaratmak*” anlamına gelir. Âlemlerin Rabbi olan ALLAH, celle şânuhu, için kullanıldığı gibi, insanlar için de kullanılır. ALLAH’ımız, celle şânuhu, **halq** ederken/“*belli bir amaç için tasarlayıp yaratırken*” kullandığı malzemeyi de Kendi yaratmıştır; oysa ki insan **halq** ederken/“*belli bir amaç için tasarlayıp yaratırken*” Âlemlerin Rabbi olan ALLAH, celle şânuhu, tarafından yaratılmış malzemeleri kullanmak zorundadır! Mubârek *el-‘Ankebût* sûresinin 17. âyet-i kerîmesinde müşrikler için “*bir yalan halq etmek*” yâni, “*bir yalanı belli bir amaç için tasarlayıp yaratmak*” şeklinde bir ifâde geçmesi önemlidir!

ŞUBE: “*Aynı ortak atadan gelip, farklı özellikler taşıyan topluluk*” anlamını taşır. Gündelik hayatımızda özellikle bankalar için kullandığımız **şube** kelimesi de buradan gelmektedir.

KABÎLE: “*Aynı ortak ataya sahip olmasalar da, bir araya gelip birbirlerini, bir arada yaşamayı kabûl eden kimselerden meydana gelen topluluk*” demektir.

KERÎM: İnsan söz konusu olduğunda: “*sahip olduğu ahlâkî değerler ve bunlardan kaynaklanıp beslenen tutum, davranış ve eylemleriyle yücelik ve şeref bakımından üstün olma hâli*” Âlemlerin Rabbi olan ALLAH, celle şânuhu, söz konusu olduğunda: “*Yücelik ve Şeref Bakımından Mutlak Üstünlük Sahibi; Yüceltici ve Şeref Kazandırıcı Değerler Bahşetmede Cömert*” anlamlarını taşır. Gündelik hayatımızda kullandığımız **ikram** ve/veya **ikramda bulunma** kavramı da aynı kökten gelir.

‘ARAFE: “*Bir şeyi, ona has olan bir ya da birkaç özelliğinden hareket edip onların üzerinde düşünmek/fikir yürütmek sûretiyle tanımak ve dolayısıyla da bilmek*”. Arabcada, bir şeyin tamamını görmeksizin, onun hakkında eksik de olsa geçerli bir bilgi sahibi olmayı sağlayan alâmete ‘urf denir. Sözelimi horozun ibiğine: zira, horozun yalnızca ibiğini görsük bile, orada bie horoz olduğuna hükmedebiliriz ama o horozun tüylerinin ne renk olduğunu bilemeyiz. Gündelik hayatımızda kullandığımız **irfan** kavramı da aynı kökten gelir.

DİN: “Kesin ve açık hükümlere sahip, her zaman, her yerde ve herkes için geçerli olma iddiasını taşıyan ahlakî değerler sistemi” ve/veya “îmân kaynaklı hayat tarzı”. Anlam kökü, “bilançonun yapılarak hesâbın görülmesi” şeklinde terceme edebileceğimiz **deyn** kelimesine dayanmaktadır. Başında harf-i târif ile birlikte yâni, **ed-Dîn** olarak kullanıldığı zaman ise yalnızca “Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’ın yegâne Hakk Dîn olarak uygun görüp onayladığı ve Âlemlerin Rabbi olan ALLAH’a şekksiz şübhesiz, kayıtsız şartsız teslimîyet anlamına gelen İslâm Dîni” anlamına gelir.

MİNNET: Çok şükredilmesi gereken ama ne kadar şükredilse bile yine de yetersiz kalınılacak kadar büyük, önemli ve değerli bir lütuf.

HİDÂYET: İnsanı yaratılış amacının nihâî hedefine götürece ve Âlemlerin Rabbi ALLAH tarafından belirlenmiş dosdoğru yola ulaştırıp, o yolun üzerinde kalabilmesi için gerekli ve kaçınılmaz olan o son derece nâzik, sevgi dolu ilâhî rehberlik. Burada dikkatimizi çekmesi gereken bu rehberliğin “son derece nâzik ve sevgi dolu” olmasıdır! Ayrıca gündelik hayatımızda kullandığımız **hediye** kelimesinin de aynı kökten geldiğini gözönünde bulundurursak **hidâyetin** ALLAH’ımızdan, celle şânuhu, bize ulaşan bir **hediye** olduğu sonucuna varabiliriz.